

lective (group) psychology on the example of the conservative political and legal stereotypes, reflected in the political traditionalism. Synthesis of the thoughts of Bromley, Gumilev and Smith concerning movement of the ethnic history allows to characterize psychological and political factors of interdependence of the collective and individual consciousness in the context of proportion of the state and non-state ethnic organisms, ethnic and national self-consciousness of a person, presence of an ethnic or civic nationalism as an obligatory positive form of reflection of the traditionalistic stereotypes in its conservative historical and political manifestations.

*Т. А. Пасюта, студ., КНУТШ, Київ
kryasanchik@gmail.com*

ЗМІ ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ

Ні для кого не секрет, що в сучасному суспільстві засоби масової інформації – це не лише знаряддя для інформування громадян, але й потужна маніпулятивна зброя, "четверта влада", яка істотно впливає на громадську думку, підлаштовуючи її під інтереси правлячих груп чи то бізнес-еліти.

ЗМІ мають справу з інформацією, і саме контроль за нею дає змогу маніпулювати масовою свідомістю, створювати у ній модель вигідної суб'єкту впливу дійсності та вирішувати, які проблеми на сьогодні є найбільш актуальними. Штучно продукується таке явище, як медіа-свідомість (тобто свідомість, заснована на хибних цінностях, маніпулятивних інтерпретаціях, подвійній моралі), коли реальність, пропонована ЗМІ, відрізняється від дійсної.

Слід зауважити, що саме поява мас-медіа та реклами сприяли поглибленню вивчення феномену мовного впливу на свідомість та вчинки людей. І справді, роль ЗМІ в процесі політичного маніпулювання не можна недооцінювати, це так звана "четверта влада", за допомогою якої відбувається приховане управління політичною свідомістю та поведінкою людей, з метою реалізації власних політичних інтересів. Згідно з багатьма дослідженнями, жоден кандидат в органи влади не матиме реальних шансів на обрання, не використовуючи мовне маніпулювання та пропаганду в ЗМІ.

Американський політик Джон Калоун ще першій половині XIX ст. зазначав, що "преса, замість того, щоб представляти інтереси цілого, звичайно виявляється органом окремих груп впливу, а точніше – партій, які із них виростають; вона виявляється інструментом в їхніх руках для контролю за громадською думкою і для її зміни в інтересах цих груп"

Використання технологій інформаційно-психологічного впливу для маніпулювання громадською думкою – поширене у світі явище. Засоби масової інформації призначені для сприйняття їх масами. Ще Гюстав Лебон зазначав, що "з того самого моменту, коли люди опиняються в

натовпі, невіглас і вчений стають однаково нездатними міркувати" [Лебон Г. Психологія народів і мас. – М., 1995].

Серед розповсюджених технік керування громадською думкою є використання різноманітних жаргонізмів, слів, фраз мовних фігур, тропів та кліше, дезінформації, використання стереотипів та міфів.

Однією з умов успішного висвітлення проблеми є її сенсаційність, що є однією з найголовніших цінностей сучасних медіа. Нагітання ефекту терміновості різко збільшує маніпулятивні можливості. Щогодинне оновлення інформації позбавляє її будь-якої постійної структури. Людина просто не має часу осмислити та зрозуміти повідомлення, вже не кажучи про його критичний аналіз, оскільки воно витісняється іншими, ще новішими.

Досить значний ефект для формування громадської думки є повторення. На ньому наголошував французький психолог Серж Московічі. Він писав: "Повторення є одним з тих психологічних засобів, які впливають на несвідомі механізми. Якщо зловживати цим прийомом – стереотипи підсилюються до стійких забобнів" [Московічі С. Століття натовпів. – М., 1996].

Не менш дієвим прийомом є застосування такого засобу, як спрощене, якщо не сказати примітивне подання матеріалу. За цим правилом лежить психологічне твердження, що людина підсвідомо тягнє до простих пояснень складних проблем. Концепцію спрощення висунув ще на початку ХХ століття відомий американський політичний оглядач Волтер Ліппман. Він уважав, що "процес сприйняття – це приєднання ще невідомого явища до вже існуючого у свідомості стереотипу. Тому преса має стандартизувати те, про що повідомляє, до зрозумілих стереотипів і усталених думок. Людина має сприймати повідомлення без зусиль і беззастережно, без внутрішньої боротьби та критичного аналізу". Саме тому ЗМІ і зводять реальні суспільні проблеми до якомога простіших пояснень. Більше того, В. Ліппман стверджував, що "під впливом інформації про події, а не безпосереднього спостереження за ними у свідомості людини складаються спрощені образи, стандартизовані уявлення про навколишній світ, «картинки в наших головах», або стереотипи" [Ліппман В. Суспільна думка. – М., 2004].

Таким чином, ЗМІ у сучасному суспільні являються потужною маніпулятивною зброєю, що допомагає певним групам осіб керувати масовою свідомістю громадян, убезпечуючи при цьому власні інтереси. Більше того, можливість політичного впливу через мас-медіа значно збільшує можливість керувати населенням, шляхом реклами, пропаганди та агітації. Все це, у свою чергу, надає зацікавленим особам здатність контролювати громадську думку, формувати масову свідомість у суспільстві та підпорядковувати останнє власним політичним інтересам. Саме тому, у період інформаційної війни, яку веде проти нас російська правляча еліта та інші зацікавлені у цьому групи осіб, зараз, як ніколи, досить важливо розуміти маніпулятивний потенціал ЗМІ та навчитися критично підходити до почутої та побаченої інформації, адже сучасний арсенал технологій здатний впливати на свідомість будь-якої людини.

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ КРАЇНАХ

Трансформація політичного режиму є складним і різновекторним у своєму розвитку процесом, який має багато проявів та особливостей, що унеможлиблює його однозначне розуміння. Існує чимало підходів до розуміння сутності цього процесу (теорія модернізацій, структурна теорія, теорія зовнішнього впливу та ін.). Проте кожен із цих підходів розкриває тільки ті чи інші аспекти багатоманітної проблематики трансформації політичного режиму. Особливо це стосується демократичних транзитів посткомуністичних (колишніх тоталітарних) країн, де існують свої особливості переходу. Перші, однак успішні, спроби дослідження цієї проблеми вже здійснені представниками новітньої парадигми транзитології, котрі враховують, зокрема, специфіку переходів від тоталітаристських політичних режимів до демократії.

Трансформацію політичного режиму можна визначити як процес послідовної інституціоналізації політичних змін, внаслідок яких змінюється економічна система, соціальні зв'язки (між громадянами та владою) та духовно-культурна сфера суспільного життя.

Серед об'єктивних чинників, що істотно впливають на траєкторію посткомуністичних трансформацій, найбільш важливими є особливості її вихідної позиції (походження режиму, термін його функціонування і ступінь, наприклад, тоталітарності); структура трансформаційного процесу (моністична чи бінарна); цивілізаційний контекст та ін. Взаємодія цих чинників значною мірою зумовлює траєкторію трансформаційного процесу, проте жоден з них сам по собі не є детермінантом, а має корелятивний характер. На перебіг трансформацій впливають також зовнішньополітичні тиск або допомога (наприклад, політика "денацифікації" чи надання значної інтелектуальної допомоги Західній Німеччині після Другої світової війни), особисті якості політичних лідерів, структура політичної еліти, але їх вплив опосередковується якістю політичної культури суспільства, важливою складовою якої є політичний дискурс.

Що стосується особливостей трансформації політичного режиму в Україні, то тут слід перш за все зазначити, що демократичні переходи ускладнюються і структурно, і процесуально. Це пов'язано з необхідністю системних змін засад тоталітаризму посткомуністичних країн, а не переважно адаптативного характеру трансформацій, як це є при переходах від авторитаризмів до демократій.

Отже, трансформації політичних режимів – вкрай динамічний і складний для аналізу процес, який потребує своїх спеціальних методів та інструментарію дослідження, які дають змогу виокремити тенденції таких процесів і узагальнити їх.